

God is niet almachtig en niet een soort van marionettenspeler

Leerhuis
Paul Sanders

Ik geloof in God de Vader, de Almachtige.' Zo begint de bekendste christelijke geloofsbelijdenis. Maar is God volgens de Bijbel wel almachtig? In mijn Leerhuisbijdrage van 18 september liet ik zien dat in het Hebreeuwse Oude Testament geen woord voorkomt dat 'almachtig' betekent. Maar dat zegt nog niet alles: als het woord 'almachtig' in het Oude Testament niet voorkomt, zou de gedachte dat God almachtig is daar wel kunnen voorkomen. Of is dat toch niet zo?

Maar één God

Het Oude Testament beweert dat er maar één God is die iets voorstelt. Er komen ook andere goden ter sprake, maar dat die macht hebben en iets voor mensen kunnen betekenen wordt uitdrukkelijk ontkend.

De visie dat andere goden machteloos zijn was in de wereld van het Oude Testament niet vanzelfsprekend. Het was gebruikelijker om polytheïstisch te zijn en in meer dan één god te geloven. Van al die goden werd aangenomen dat ze macht hadden. Die macht was altijd beperkt, want iedere god moest rekening houden met de andere goden, die ook macht hadden. Geen enkele god was almachtig.

In de verhalen uit de Kanaänitische stad Ugarit (Syrische kust, 13de eeuw voor Chr.) had iedere god een eigen specialisme. Zo kon Baäl zorgen voor neerslag, maar je kon alleen bij de god El terecht als je nageslacht wilde. Soms lukte het zulke goden niet om te doen wat ze eigenlijk graag wilden. Zelfs de machtige Baäl kon van tijd tot tijd aan banden gelegd worden, bijvoorbeeld door de god van de dood. Daardoor kon Baäl een tijd geen regen meer geven, met alle consequenties vandien.

In het Oude Testament is dat anders. Daar is er maar één God. Die God heeft geen andere goden naast zich die zijn macht kunnen beperken. Omdat er maar één machtige God is, verwachten mensen ook geen hulp van andere goden. Ze vragen in heel verschillende situaties die ene God om hulp: als ze een kind willen, als de aarde uitgedroogd is door gebrek aan regen, maar bijvoorbeeld ook als ze onderdrukt worden door vijanden. Of God ze zal helpen moeten ze altijd afwachten. Maar in elk geval is hij de enige God die je hulp zou kunnen bieden.

Veel oudtestamentische verhalen lopen goed

af. Als Abraham en Sara denken dat ze te oud zijn om nog kinderen te krijgen, is de boodschap: 'Is ook maar iets voor de HEER onmogelijk?' (Genesis 18:14) Een jaar later krijgen ze een zoon.

De Israëlieten die onderdrukt werden in Egypte konden niet geloven dat ze uit Egypte zouden kunnen ontsnappen. Maar volgens het Bijbelboek Exodus lukt het toch, dankzij Gods hulp. Het is niet moeilijk om andere voorbeelden van Bijbelverhalen te vinden waarin mensen niet hopen op een goede afloop en waarin het aan het einde toch goed komt. Volgens het Oude Testament is zo'n goede afloop te danken aan God.

Vragen aan God

Maar er valt meer over te zeggen. De ellende die mensen meemaken is soms te groot en er lijkt maar geen einde aan te komen. In de Bijbel komen veel mensen aan het woord die zich afvra-

Zelfs de machtige Baäl kon van tijd tot tijd aan banden gelegd worden, bijvoorbeeld door de god van de dood

gen waarom God juist niets doet. Ze zijn daar des te verbaasder over, omdat ze de mooie verhalen waarin alles goed afloopt goed kennen.

Een duidelijk voorbeeld is het verhaal van Gideon. Omdat de Midjanieten, een vijandig volk, de stam van Gideon onderdrukken, zegt Gideon:

'Als de HEER ons werkelijk bijstaat, waarom overkomt dit ons dan allemaal? Waar blijft hij dan met zijn wonderbaarlijke daden, waarover onze voorouders hebben verteld? Uit Egypte heeft hij ze geleid, zeiden ze toch? Nu trekt hij zich in elk geval niets van ons aan en zijn we overgeleverd aan de Midjanieten!' (Rechters 6:13)

Ook in Bijbelse gebeden komen zulke vragen voor:

Waarom, HEER, bent u zo ver en verbergt u zich in tijden van nood? (Psalm 10:1)

Mijn God, mijn God, waarom hebt u mij verlaten?

U blijft ver weg en redt mij niet, ook al schreeuw ik het uit. (Psalm 22:1)

Als mensen in de Bijbel zulke vragen stellen, komt er geen helder antwoord. Het kan zijn dat het een tijd later weer beter gaat, maar ook dan blijft een verklaring voor het nare dat er was meestal uit. Het zijn vragen waar het Oude Testament kennelijk geen goedkoop antwoord op wil geven. Dat mensen moeten lijden is en blijft een raadsel, ook in de Bijbel.

Opvallend genoeg komen in de Bijbel dus twee kanten in beeld. Aan de ene kant wordt benadrukt dat God onverwacht voor een uitweg kan zorgen. Hij is daar machtig genoeg voor. Niets of niemand staat hem in de weg. God is ook zo betrokken op mensen, dat hij de wil heeft om iets aan hun situatie te doen.

Maar er is ook een andere kant. Die wordt in de Bijbel niet verdoezeld. Het leven is soms zo uitzichtloos, dat mensen niet anders kunnen dan zich afvragen of God wel iets kan. Of ze betwifelen of God ze nog wel gunstig gezind is. De Bijbel drukt dat afwijkende geluid niet de kop in. Kennelijk is ook dat tegengeluid van waarde.

Marionetten?

Eén ding is wel heel duidelijk: De gedachte dat God alles wat er gebeurt bepaalt, als een soort marionettenspeler, komt niet uit de Bijbel. Volgens de Bijbel is God machtig, maar er gebeurt veel dat God juist helemaal niet wil. Mensen hebben veel vrijheid en maken soms misbruik van die vrijheid. Ze denken alleen aan zichzelf, doen elkaar verdriet en onderdrukken anderen. Dat is volgens de Bijbel in strijd met wat God wil, maar toch gebeurt het.

Mensen hebben dus veel speelruimte. Ze doen wat ze willen. Het lijkt erop dat God een stap terug zet om de mensen de ruimte te geven. Hij laat ze als het ware experimenteren, met het risico dat er iets fout gaat. Volgens de Bijbel is God dan niet verantwoordelijk voor de aangerichte schade. Hij staat juist aan de kant van de slachtoffers. De verantwoordelijkheid ligt bij de daders, die beter konden weten.

Het is niet vanzelfsprekend om te geloven dat God alle macht heeft en dat hij uitkomst kan bieden. Dat was het ook vroeger niet. Het leven is onbegrijpelijk en God is ondoorgrondelijk. Dat is de ene lijn in de Bijbel. De andere lijn houdt eraan vast dat God het onmogelijke mogelijk maakt. Zo maakt oorlog plaats voor vrede. Zo maakt onrecht plaats voor rechtvaardigheid. Zo maakt lijden plaats voor geluk.

Vijf auteurs De Bijbel door

In de rubriek *Leerhuis* duiken vijf specialisten samen met de lezer wat dieper in Bijbelteksten en hun betekenis. Niet meditatief of moraliserend, maar ambachtelijk. Wat staat er nou eigenlijk precies, wat is de context en wat betekent het? De auteurs zijn:

Lody van de Kamp (1) is rabbijn (onder meer in Londen, Den Haag, Amsterdam, Rotterdam), was lang politicus en adviseur bij het CDA en tegenwoordig vooral actief als schrijver en publicist.

Archibald van Wieringen (2) is hoogleraar Oude Testament aan de Tilburg School of Catholic Theology (TST) en priester van het bisdom Haarlem-Amsterdam.

Dr. Paul Sanders (3) is universitair docent Oude Testament aan de Protestantse Theologische Universiteit

Eep Talstra (4) is emeritus hoogleraar Oude Testament aan de Vrije Universiteit.

Jan Krans (5) is nieuwtestamenticus, verbonden aan de Protestantse Theologische Universiteit (PThU).

